

19.02.2018

POL-2018-6539

Poliisiylitarkastaja Mikko Eränen

Eduskunta
Lakivaliokunta

VIITE: Lausuntopyyntö 19.2.2018 asiassa HE 199/2017 vp, kuulemistilaisuus 28.2.2018 klo 9:30

Asiantuntijalausunto koskien hallituksen esitystä (HE 199/2017 vp) laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta

1 Tausta

Poliisihallitus ei ole osallistunut lausunnon kohteena olevan asian valmisteluun muutoin, kuin lausumalla sitä koskevasta mietinnöstä keväällä 2017 (POL-2017-8161 ja POL-2017-11688).

2 Tiedusteluvalvontavaliokunta

Tiedustelutoiminnan parlamentaarisen valvonnan järjestäminen on olennainen osa tiedustelutoiminnan ulkoisen valvonnan järjestämistä tiedusteluviranomaisten toimivaltuuksien laajentuessa. Parlamentaarisella valvonnalla on tiedusteluviranomaisiin kohdistuvan valvonnan kokonaisuudessa ennen kaikkea uskottavuutta lisäävä vaikutus. Tiedusteluvalvontavaliokunnan yhdessä laillisuusvalvonnasta vastaavan tiedusteluvaltuutetun kanssa voidaan katsoa muodostavan riippumattoman tiedustelutoiminnan ulkoisen valvonnan kokonaisuuden, joka vastaa perusoikeussuojan ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten asettamia vaatimuksia.

Tiedustelutoiminta ja siihen liittyvä laillisuusvalvonta on oma vaativa tehtäväkenttä, joten on perusteltua ja tarkoituksenmukaista, että tiedustelun parlamentaarinen valvonta toteutetaan perustamalla kokonaan uusi erillinen tiedusteluvalvontavaliokunta. Valiokuntamuotoisen toteutuksen yhtenä keskeisenä etuna on tiedustelutoiminnan valvonnan kytkeytyminen kiinteäksi osaksi eduskunnan muuta parlamentaarista työtä. Näin estetään tiedustelutoimialaan liittyvien asioiden eriytyminen.

Tiedusteluvaliokunnalle ehdotetut laajat tiedonsaantioikeudet (3 §) ja oikeus saada selvitys (4 §) mahdollistanevat säädettyjen tehtävien tehokkaan hoitamisen.

Valvontatehtävän tarkoituksenmukaisen hoitamisen, päätöksenteon sujuvuuden ja valvontatehtävän luottamuksellisuuden vuoksi olisi perusteltua, ettei valiokunnan jäsenmäärä olisi turhan suuri. Eduskunnan työjärjestyksen 8 §:n mukainen valiokunnan vähimmäiskoko (11 kappaletta) mahdollistaisi valiokunnan tehokkaan toiminnan, mutta olisi samalla kuitenkin riittävä

takaamaan tarvittavan laajan poliittisen edustavuuden. Valiokunnan jäsenien valinnassa kuin valiokunnan työskentelyssäkään ei voida liikaa korostaa luottamuksellisuuden ja salassapitosäännösten toteutumisen tärkeyttä, kun otetaan huomioon käsiteltävien asioiden laatu ja valiokunnalle ehdotetut laajat tiedonsaantioikeudet. Näin ollen on perusteltua ja paremmin välttämätöntä, että valiokunnan jäsenille tehdään turvallisuusselvityslain mukainen laaja henkilöturvallisuusselvitys.

3 Tiedusteluvaltuutettu

Kuten jo edellä on todettu, niin tiedustelutoiminta ja siihen liittyvä laillisuusvalvonta muodostaa oman vaativan tehtäväkenttensä. Laillisuusvalvonnan tason ja uskottavuuden kannalta on siten hyvä asia, että toimialaan liittyvä tietämys ja ammattitaito keskittyvät erityiselle asiantuntijavaltuutetulle. Järjestelmän etuna on erityisesti sen uskottavuuden kannalta se, että tiedusteluvaltuutettu olisi täysin riippumaton tiedustelutoimintaa suorittavista tahoista. Tiedusteluvaltuutettu ei olisi myöskään niin sanottu viimeinen laillisuusvalvontaviranomainen, sillä tiedusteluvaltuutetun tehtävät ja toimivaltuudet eivät rajoittaisi ylimpien laillisuusvalvojen valvontatoimivaltaa. Tiedusteluvaltuutetulla on laillisuusvalvonnan ohella luonteva ja keskeinen rooli myös toimialaan liittyvän lainsäädännön kehittäjänä.

Tiedusteluvaltuutetulle ehdotetaan erittäin laajoja toimivaltuuksia, ja ääritapauksissa tiedusteluvaltuutetun ratkaisuihin saattaa olla välittömiä vaikutuksia jopa tiedustelua suorittavan tahon operatiiviseen toimintaan (15 § Tiedustelumenetelmän käytön keskeyttäminen tai lopettaminen). Edellä lausutusta johtuen on hyvä, että kelpoisuusvaatimuksissa edellytetään lain tuntemuksen (ylempi oikeustieteellinen tutkinto) ohella myös hyvää perehtyneisyyttä viran tehtäväälaan. Tätä perehtyneisyyttä tarvitaan myös tiedusteluvaltuutetulla käytössä olevalta tarpeelliselta määrältä asiantuntijoita. Kokonaisuutena tiedusteluvaltuutetun asiantuntijaesittelijöiden määrä tulee olla niin laaja, että uskottava valvonta mahdollistuu tehokkaasti.

Edelliseen liittyen lain 15 § ehdotetussa muodossaan mahdollistaa tiedusteluvaltuutetun keskeyttää tai lopettaa tiedustelumenetelmän käyttö ilman, että määräyksen antaminen edellyttää tiedustelua suorittavan viranomaisen kuulemista. Kyseisen lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa on tosin todettu, että keskeytys- tai lopettamismääräyksen antamista harkittaessa tiedusteluvaltuutettu olisi yhteydessä tiedusteluviranomaiseen. Itse lakitekstiin tätä ei kuitenkaan ole edellytyksen muotoon kirjattu, vaan lakitekstin sanamuoto yhdessä esitöissä lausutun kanssa on mahdollista tulkita siten, ettei suorittavan viranomaisen kuuleminen ole välttämätöntä, joskin se on suositeltavaa. Esimerkiksi työturvallisuusnäkökohtien huomioimisen kannalta olisi erityisen tärkeää, että määräyksen antaminen edellyttäisi aina tiedustelua suorittavan viranomaisen kuulemista. Velvollisuus kuulemiseen ei siten milloinkaan estäisi määräyksen antamista, mutta antaisi tiedustelua suorittavalle viranomaiselle aikaa reagoida tulevaan määräykseen etupainotteisesti asianmukaisella ja tarvittavalla tavalla. Toisaalta on myöskään vaikea ennakoida sellaista niin akuuttia tilannetta, joka edellyttäisi mahdollisuutta antaa keskeytys- tai lopetusmääräys ilman tiedustelua suorittavan viranomaisen kuulemista. Edellä mainituin perustein pykälään tulisi lisätä seuraavan suuntainen lause; *ennen 1 ja 2 momentissa tarkoite-*

tun määräyksen antamista, tulee asianomaiselle tiedusteluviranomaiselle varata mahdollisuus lausua käsityksensä asiasta.

Tiedusteluvaltuutetulle ehdotettujen tehtävien osalta ei sinänsä muutoin ole huomauttamista, ja kyseisten tehtävien tehokas hoitaminen edellyttääkin laajoja toimivaltuuksia ja keinovalikoimaa.

Tehtävien sisältö ja luonne huomioiden on selvää, että tiedusteluvaltuutetulle sekä tiedusteluvaltuutetun toiminnon henkilöstölle tehdään turvallisuusselvityslain mukainen laaja henkilöturvallisuusselvitys. Tiedusteluvaltuutetun tehtävän kestoksi ehdotettua viiden vuoden määräaikaa kuten vapautusta hoitaa samanaikaisesti muuta julkishallinnon virkaa voidaan pitää perusteltuina lakiehdotuksen yksityiskohtaisista perusteluista (6 §) tarkemmin ilmenevin perustein.

Valtion virkamieslain 7 §:n muuttaminen ehdotetulla tavalla siten, että tiedusteluvaltuutetun ja tiedusteluvaltuutetun toiminnon henkilöstöltä edellytettäisiin Suomen kansalaisuutta, on välttämätöntä lakiehdotuksen yksityiskohtaisista perusteluista tarkemmin ilmenevin perustein.